

Вопросы ономастики 17. (2020)

Főszerkesztő: JELENA BEREZOVIČS. Uráli Állami Egyetem, Jekatyerinburg.
1. 269 lap, 2. 344 lap, 3. 351 lap

A folyóirat 2020. évi három számában összesen 34 tanulmány és számos rövidebb írás (összefoglaló cikk, ismertetés, konferenciabeszámoló, köszöntő, megemlékezés stb.) jelent meg, többségében orosz, kisebb számban angol és francia nyelven. A következőkben az évfolyam tartalmát számonként ismertetem.

1. szám

Tanulmányok. A rovat kilenc hosszabb, orosz nyelvű írást tartalmaz. Sz. M. TOLSZTAJA a *Vlagyimír* személynév etimológiájával kapcsolatos, máig tisztázatlan kérdéseket járja körül (a név előtagja főnév-e vagy ige; az utótag jelentése 'béke' vagy 'világ'-e; más, hasonló nevekkel való lehetséges etimológiai kapcsolatok; az összetétel jelentése) (9–29). A. A. MAKAROVA és Ju. B. POPOVA közös cikke Oroszország két északi régiójának állatok megnevezéseiből eredő közösségi, azaz lakosságot jelölő ragadványneveivel foglalkozik az Uráli Állami Egyetem 1960–2019 közötti terepmunkáinak gyűjtései, valamint szótárak és monográfiák anyaga alapján (30–46). Je. N. VARNYIKOVA az orosz lónevek alkotás-módját és jelentéstani csoportjait vizsgálja 16–18. századi monostori összeírások alapján (47–83). Megállapítása szerint a kora újkori lónevek rendszere nagy hasonlóságot mutat a középkori orosz keresztnévrendszerrel: e lónevek ugyanis jellemzően valamilyen közsőből, személy- vagy helynévből keletkeztek. Ju. Sz. KOSZTILEV tanulmánya a jeges-tengeri Vrangel-sziget állatokat jelölő, illetve velük kapcsolatos (pl. vadászatokra, tenyésztésükre utaló) közsavakból keletkezett helyneveit állítja a középpontba térképek, visszaemlékezések és a helyi nemzeti park egyik vezetőjével készített interjú alapján (84–94). Az elsőre meglepőnek tűnő forrásválasztás oka, hogy a vidék helynévanyaga mindössze 150 éve kezdett formálódni. A. G. BELJAJEV és Je. I. SUBNYICINA közös munkája a Scsugor folyó völgyének vízneveit vizsgálja etimológiai szempontból (95–112). Megállapításuk szerint az orosz eredetűnek tűnő nevek egy része valójában különféle uráli nyelvekből való átvétel lehet. M. V. DACISINA a második világháborúban a németek által elfoglalt szovjet települések átnevezésének stratégiáit elemzi tanulmányában korabeli hivatalos dokumentumok, sajtóhírek és szemtanúk beszámolója alapján (113–135). A Harmadik Birodalom az átnevezéshez útmutatókat adott ki, hogy elkerüljék a félreértéseket a helyi, megszálló adminisztráció és Berlin hivatalos levelezésében, illetve hogy ezzel is elősegítsék a terület germanizálását. M. Li és Je. Sz. RJABCEVA cikke a sanghaji és a jekatyerinburgi utcanévadás jellemzőit hasonlítja össze egymással, a nevek motivációjára és történeti hátterére koncentrálna (136–149). Az összevetésben három fő motivációs csoportot különítenek el: az emlékállító, a leíró és a szimbolikus utcaneveket. O. I. KLIMKINA írása a török háznevek szerkezeti és jelentéstani jellemzőit igyekszik feltárni (150–167). E sajátos, a török kultúra és történelem által formált mikronévrendszerben jelentős csoportot alkotnak például azok a nevek, amelyek a birtoklást vagy az 'otthon' fogalmát emelik ki, illetve valamilyen

eseménynek állítanak emléket. B. Z. NANZATOV és V. V. TYISIN közös tanulmánya a burjátokra utaló ótörök *bayirqu* ~ *bayarqu* és a 13. századtól adatolt *barju* ~ *barqu* népnév közös eredetével kapcsolatos nyelv- és történettudományi álláspontot kérdőjelezi meg hangtörténeti érvek alapján (168–189). Véleményük szerint az a gondolat, hogy az utóbbi népnév az előbbinek a 13. századi alakja, jól illik a Bajkál régió etnikai folytonosságáról alkotott narratívába; ugyanakkor a korábban sosem végzett, ezért e cikkben általuk végrehajtott filológiai elemzés ennek ellentmondó eredményt hoz.

Rövid közlemények. A rovat négy rövidebb, orosz nyelvű tanulmányt közöl. Az elősben A. K. ALIKBEROV és O. A. MUDRAK a folyóiratban 2019-ben megjelent, a Kaukázusi Albánia nevű ókori állam egyes neveivel foglalkozó írásuk témáját folytatják egy, a mai Irán területén lévő hajdani város, Perszepolisz mellett talált háromnyelvű sziklafelirat pártus nyelvű szövege alapján (190–202). A. SZ. ALEKSZEJEVA egy, a folyóiratban 2018-ban megjelent írás felvetésével ellentétben úgy véli, hogy az orosz folklór *Apolevta* folyóneve nem egy azonosíthatatlan görög szóra megy vissza, hanem egy nyelvjárási jelenséget nem ismerő írrok hibás szövegolvasásának eredményeként születhetett meg (203–208). O. V. ZAGOROVSZKAJA és SZ. V. LESZNYIKOV egy orosz tájszótárban szereplő tulajdonnevek alapján mutatják be cikkükben, hogy milyen nyelvészeti feladatokkal, szakmai kihívásokkal és előnyökkel jár egy nyomtatott szótár elektronikus változatának elkészítése (209–222). V. V. KAZIABA írása az internetes nicknevekkel kapcsolatos kutatások anyaggyűjtésének módszertani kérdéseit tárgyalja az általa tíz év alatt, német nyelvű online kommunikációból gyűjtött adatok alapján (223–235).

Áttekintés. A rovatban R. A. AGEJEVA összegzi E. M. Murzajev tudományos pályáját egy, a bemutatott szerző tudományos ismeretterjesztő munkáit közreadó gyűjteményes kötet ismertetésén keresztül (236–240).

Recenziók. A rovatban két ismertetést olvashatunk: A. I. FALILEJEV egy walesi helynevekről szóló angol nyelvű monográfiát (241–252), A. A. PLOTNYIKOVA pedig egy, a lengyelországi óhitűek személynévrendszérét tárgyaló lengyel kötetet (253–261) mutat be.

Tudományos élet. Az első számot SZ. O. GORJAJEV beszámolója zárja a Volga-vidék névtana című 17. Nemzetközi Tudományos Konferenciáról (262–269).

2. szám

Tanulmányok. A második számban tizenegy orosz nyelvű tanulmányt olvashatunk. D. V. KUZMIN írása Karélia lakosságának kereszténység előtti személynévállományát két nagy csoportra osztja: a belső keletkezésűekre és a népi érintkezéssel átvett, orosz eredetű világi nevekre (9–35). Mivel a források csekély mennyisége miatt mindeddig kevés figyelem irányult e névrendszer rekonstrukciójára, a szerző sorra veszi az ezt segítő módszertani lehetőségeket. N. SZ. SISELOV az Alaszkában és Kanadában élő északi atapaszka indiánok személynévrendszerének egy hagyományosan jelentős, egyes csoportokban még ma is élő alrendszerét vizsgálja: olyan neveket, amelyeket a szülők a gyermekükről kaptak (36–58). V. JU. GUSZEV az Alsó-Jenyiszej régiójában élő szamojéd népek és törzsek, klánok neveinek eredetével foglalkozik tanulmányában (59–74). V. L. VASZILJEV elemzésének tárgyát a *-ka* végű folyónevek képezik, melyek az összes orosz folyónév 30%-át teszik ki (75–106). Megállapítása szerint e nevek fele településnevekből származik, a negyedüket a tavakról nevezték el, amelyekből erednek, 7%-uk egy-egy korábbi név továbbképzése, és csak ötödük vezethető vissza valamilyen közszóra. JE. E. IVANOVNA az uráli féldrágaköbányák

helyneveit és helynévadási mintázatait igyekeznek feltárni (107–134). Korpuszát interjúkból, térképekről, geológiai és helytörténeti munkákból, levéltári forrásokból és fórumokról gyűjtötte. JE. L. BEREZOVIČS, I. T. GYEMKINA és D. V. SZPIRIDONOV közös cikke egy féldrágakő-típus (*марьино стекло* 'máriaüveg') nevének eredetére és történetére igyekeznek rávilágítani kultúrtörténeti adatokra támaszkodva (135–165). A névnek számos európai nyelvben megvan a fordítással keletkezett megfelelője (pl. lat. *glacies Mariae*, ném. *Marienglas*), s motivációja talán jellemzőiben (átlátszóság, tisztaság), valamint használatában rejlik (üveg helyett alkalmazták relikviák előtt). H. V. VERTIJENKO írása az Avesztában, a zoroasztrizmus szent könyvében szereplő két mitikus hálnév eredetével és mitológiai funkciójával foglalkozik (166–185). T. V. SMELEVA cikke Velikij Novgorod ortodox monostorainak a neveit, azok motivációs rendszerét mutatja be (186–200). Egyes monostorok szentekről, mások evangéliumi eseményekről vagy ikonokról kapták a nevüket, s a hivatalos nevek mellett gyakran van informális is. R. V. RAZUMOV és Sz. O. GORJAJEV közös munkája három orosz nagyváros (Jekatyerinburg, Ribinszk és Jaroszlavl) helyneveit veti össze abból a szempontból, hogy mennyiben fejeződik ki bennük, illetve általuk lakóik regionális identitása (201–219). Ezt tükrözik például a régióhoz kapcsolódó történelmi eseményekről és személyekről, növény- és állatvilágról adott utcanévek. T. P. ROMANOVA reklámcelű eseménynevekkel (pl. fesztiválok, kiállítások, vásárok neveivel) foglalkozik cikkében (220–240). Véleménye szerint e nevek célzottan figyelemfelhívók, informatívak, erős érzelmi töltéssel rendelkeznek, mivel eleve az események promóciójához hozták létre őket. I. V. KRJKOVA tanulmánya azt vizsgálja, hogy világszerte ismert nevek hogyan kapnak az oroszban sajátos szimbolikus vagy metaforikus jelentést, konnotációt, amelyek eredményeképpen akár köznevesülhetnek is (241–255). Korpusza 110 nevet tartalmaz, különféle névfajtákból; a mintákat két, tízéves időszakból gyűjtötte és vetette össze (1998–2008 és 2009–2018).

Az alkalmazott névtan kérdései. A rovat mindkét írása az orosz helynevek helyesírásával, nagy- vagy kisbetűs írásmódjával kapcsolatos aktuális problémákra reflektál, áttekintve a korábbi és jelenlegi szabályozásokat és a gyakorlatban (pl. térképeken, nyilvánosságban, honlapokon, szótárakban) tapasztalható tendenciákat (JE. V. ARUTJUNOVA, JE. V. BESENKOVA és O. JE. IVANOVA közös munkája: 256–277; I. A. DAMBUJEV cikke: 278–302).

Rövid közlemények. A rovatban egy orosz és egy angol nyelvű cikket olvashatunk. P. A. ROZSKOVA és M. E. RUTH munkája az orosz forradalom előtti és mai cégnevek jellemzőit veti össze egymással (303–311). Megállapítják, hogy a tulajdonos nevéből alkotott nevek, melyek a korábbi időszakban a legjellemzőbbek voltak, napjainkra szinte teljesen átadták a helyüket a különféle asszociációkat mozgósítani hivatott neveknek. G. M. MADJEVA és A. T. ALIAKBAROVA a kazahsztáni egyénnévadási trendek változásait tekintik át az utóbbi két évtized újszülöttjeinek adott nevek hivatalos statisztikai adatai alapján (312–322). A szerzők három feltűnő változást figyelnek meg: a nemzeti kultúrához, történelemhez kötődő; az iszlám hátterű, arab eredetű; valamint az újonnan átvett európai nevek divatját.

Fórum. A rovat egyetlen cikkében B. JU. NORMAN és N. RAJNOCHOVÁ az orosz személynevek apanévi elemét az orosz kultúra szimbólumaként értelmezi (323–336). Cseh és orosz nemzeti szövegkorpuszokra támaszkodva vizsgálják az apanév használatának (és nemhasználatának) kommunikációs-pragmatikai funkcióit: az apanév lehet például az etnikum, az életkor (felnöttség) vagy a társadalmi státusz kifejezője.

Tudományos élet. Az évfolyam második számát A. BUGHEȘIU és Sz. O. GORJAJEV beszámolója zárja az 5. International Conference on Onomastics „Names and Naming” konferenciáról (ICONN, Nagybánya), a rendezvény magyar előadóit is név szerint említve (262–269).

3. szám

Tanulmányok. A kötetben tizenegy orosz, két angol és egy francia nyelvű tanulmányt olvashatunk. Az elsőben A. JE. PETROSZJAN egy ókori örmény eposz szövegét elemzi, mivel – SAUSSURE meglátása nyomán kialakított hipotézise szerint – abban egyes hősök és istenek neve anagrammák formájában van kódolva (9–22). V. V. ALPATOV cikke a kereszténységgel kapcsolatos asszociációkat keltő középkori angol megkülönböztető nevekkal foglalkozik (23–50). Ilyenek például az egyházi tisztségre, jámbor természetre vagy egyházi ünnepekre utaló nevek, amelyek közül számos máig fennmaradt családnévként. L. REPANŠEK az ókori Noricum és Pannonia provinciák alkotta területen előforduló gall *Loucita* női névből kiindulva, annak lehetséges töveit és képzőit keresve különféle kelta névalkotásmódokat vesz sorra (51–64). N. V. KABINYINA a *Maur-* tövű keleti szláv családnevek (pl. *Maurenko*, *Maurov*) eredetét kutatja írásában (65–82). A népszerűsítő online oldalakkal ellentétben úgy véli, e nevek nem a *Mavra* női névből származnak, és nem is egy istennő nevéből, amint azt egy korábbi tudományos cikk felvetette, hanem az ukrán *Magura* hegynévből, s a népesség keletre vándorlása révén terjedtek el a mai Oroszország területén. M. V. BOBROVA és I. I. RUSZINOVA az Oroszországi Föderáció permi régiójának a mitológiai szövegekben szereplő démonneveknek, azaz betegséget okozó gonosz szellemek nevének eredetét és funkcióját tárja fel közös munkájában (83–103). Megállapításuk szerint a 67 név jelentős hányada személynévi eredetű, és a legfőbb funkciójuk a démon megkülönböztetése az általa megszállt személytől. O. D. SZURIKOVA egy 19. századi orosz polihisztor, Elpidifor Barszov egyik háromkötetes, orosz folklórt bemutató művének névanyagát dolgozza fel tanulmányában, átfogó képet kívánva nyújtani a különféle névfajták szövegbeli szerepéről (104–155). Meglátása szerint a kötetekben szereplő sirlalmak névanyaga – lévén ezeket az énekeket csak asszonyok adták elő – a női perspektívát tükrözi (pl. „női” ünnepek, Szűz Mária kultuszára utaló egyházi nevek), a helynevek pedig a műfaj északoros eredetére engednek következtetni. I. A. KJURSUONOVA a birtokos esetben álló személyneveket tartalmazó, a terület birtokosára utaló karéliei orosz helyneveket állítja cikke középpontjába (156–185). E névtípus mennyiségileg jelentősebbnek látszik a természeti környezet jellegzetességeire utalónál, alakilag azonban egészen a 17. század végéig változékony volt, a birtoklást kifejező többféle toldalékkal is létrejöhetett (pl. *-in*, *-ov/-ev*, *-scsina*). R. COATES munkája Horvátországhoz tartozó *Krk* sziget nevének etimológiáját mediterrán és európai kontextusba helyezve, a terület hasonló neveivel összefüggésben igyekszik felfejteni (186–208). Véleménye szerint a vizsgált nevek feltűnő geológiai sajátosságokra utalnak, s bár az már nem állapítható meg, hogy mely nyelvben keletkeztek, annyi látszik, hogy többségük görög közvetítéssel került az európai nyelvekbe. JU. A. DZICCOJTI a Kaukázusban található *Khokh* hegynév etimológiájának egy kérdéses pontjához szól hozzá (209–225). Egyes forrásokban ugyanis a névnek egy-egy *A-* val kezdődő változata bukkan fel. Ezt a szerző egy protoiráni prefixumra vezeti vissza, mely rajta levést fejez ki, így az *A-Khokh* helynév etimológiai jelentése véleménye szerint: ’hegyvidék, felföld’. JU. SZ. KOSZTILEV tanulmánya a közép-uráli bányavidék 18–19. században keletkezett helyneveinek rendszerét vázolja fel (226–240). Elemzéséből kiderül többek közt, hogy a nevek többsége személynévre vezethető vissza, s a bányászattal vagy az adott aranybányával kapcsolatban álló személy (pl. tulajdonos, munkavezető) emlékét őrzi, de a vallási motiváció is gyakori. JU. A. KRIVOSCSAPOVA írása az uráli régió jellemző ásványaiból készült ékszerkövek nevét (pl. *orszki jáspis*) mint márkaneveket értelmezi: a bennük szereplő helynevek funkciója

a vidékhez kötés, ezáltal pedig a kő reklámozhatóvá és kelendőbbé tétele (241–262). M. V. GOLOMIDOVA a városi helynévadást értelmezi hasonlóképpen, vagyis a márkaépítés eszközeként. A jobbra Jekatyerinburg példáját bemutató cikkének újdonsága, hogy vizsgálatához a diskurzuselemzés módszereit is segítségül hívja (263–278). A. GALKOWSKI a márkaneveknek a hozzájuk kapcsolódó szlogennel alkotott egységét, annak hatását vizsgálja írásában korpuszelemzési módszerekkel, kommunikációelméleti keretben, szerkezeti, jelentéstani és pragmatikai szempontból egyaránt (279–292). Az utolsó tanulmányban M. A. KLIMOVA a Dota 2 online játékban használt nicknevekkel foglalkozik profi és amatőr játékosoktól gyűjtött adatok alapján: igyekszik kijelölni e névfajta helyét a személynevek kategóriáján belül, feltárni e nevek funkcióit, illetve rávilágítani a névválasztási indítékokra (293–315).

Rövid közlemények. A rovat egyetlen, orosz nyelvű írásában G. SZ. HAZIJEVA egy tatár folklórban ismert, az utazóknak segítő, valamint betegségtől és szerencsétlenségtől védelő szellem nevével foglalkozik (316–324).

Tudományos élet. A rovatban ezúttal JE. V. ZAHAROVA, D. V. KUZMIN és I. I. MULLONEN orosz nyelvű összefoglalóját olvashatjuk a karéliei névtani kutatások elmúlt ötven évéről (325–338).

Konferenciák. Ezúttal a Volga-vidék névtana című 18. nemzetközi névtani konferenciáról olvashatunk egy rövid, orosz nyelvű összefoglalót NY. SZ. GANCOVSKAJA és G. D. NYEGANOVA tollából (262–269).

Évfordulók. Az évfolyam utolsó száma a 70 éves F. Hiszamitgyinovát köszöntő A. S. JU-SZUPOVA írásával (344–347), valamint az ünnepelt műveinek bibliográfiájával (347–351) zárul.

SLÍZ MARIANN

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5959-1018>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namn och bygd 108. (2020)

Szerkesztők: STAFFAN NYSTRÖM – EVA NYMAN – INGE SÆRHEIM. Kungl. Gustav Adolf Akademien för Folkkultur, Uppsala. 219 lap

A folyóirat 2020. évi száma hét, angol nyelvű absztrakttal és összefoglalóval is ellátott tanulmányt, három kisebb írást, illetve szintén hét ismertetést, recenziót tartalmaz.

Uppsala a skandináv névtudomány Mekkája – kezdi a kiadvány nyitó tanulmányát SVANTE STRANDBERG (5–18). Áttekintésében képet kaphatunk az uppsalai kutatóközpontban (az egyetemen és egyéb intézményekben) folyó munkáról a 20. század elejétől napjainkig. STRANDBERG kiemel egy-egy meghatározó oktatót-kutatót (pl. ADOLF NOREEN, JÖRAN SAHLGREN és ELOF HELLQUIST), a Svéd Helynévarchívum jelentőségét, valamint a Svédország helynevei című sorozat fontosságát.

INGE SÆRHEIM a délnyugat-norvég *-land* utótagú nevek kérdésének szenteli írását (19–46). A vizsgált helynevek olyan településeket, tanyákat jelölnek, melyek a vaskorban